

JO:s tillsyn över Statens järnvägar efter bolagisering av huvuddelen av dess verksamhet. Frågor huruvida tågmästares och väktares agerande mot en resenär innebär myndighetsutövning

---

Anmälan

Med anledning av händelser på ett tåg den 18 september 2000 begärde AA att JO skulle utreda en tågmästares handlande samt Statens järnvägars (SJ) behandling av reklamationer och dess instruktioner till anställda i ett visst avseende. Han ifrågasatte bl.a. om inte något brott hade begåtts vid tillfället. Dessutom ställde han frågor om vissa handlingar som han förutsatte ha upprättats.

Enligt den redogörelse som AA hänvisade till hade tågmästaren, i samband med biljettgranskning och sedan AA frågat efter hans namn, yttrat bl.a.: ”Om du inte passar dig kastar jag av dig”, vilket AA betecknade som olaga hot. AA gjorde i övrigt gällande bl.a. att tågmästaren förolämpat honom och föranlett att personal (väktare) från ett bevakningsföretag ofredade honom. Av redogörelsen framgick också att AA inte hade betalat för resan på det sätt han brukade, att tågmästaren inte gick med på hans förslag att göra det på annat sätt och att AA sedan köpte en biljett.

Bedömning

I ett beslut den 14 mars 2001 anförde *JO Berggren* följande.

Uppgifter i Er redogörelse kan tyda på att det var ett privat företag (Kustpilen AB) som drev reseverksamheten på den aktuella sträckan, varför det synes oklart huruvida SJ träffas av Er anmälan. Med hänsyn till mina överväganden i övrigt finner jag det dock inte nödvändigt att klarlägga detta utan utgår från att det var SJ och dess personal som hade ansvaret.

Under JO:s tillsyn står, väsentligen, statliga och kommunala myndigheter, tjänstemän och andra befattningshavare vid dessa myndigheter samt annan som innehar tjänst eller uppdrag, varmed följer myndighetsutövning, såvitt avser denna hans verksamhet.

I myndigheten SJ:s uppgifter ingår inte längre att driva järnvägstrafik. Denna verksamhet har överförs till ett aktiebolag (SJ AB; jfr bl.a. 1 § förordningen

[2000:1367] med instruktion för Statens järnvägar och prop. 1999/2000:78 s. 7 f.), dvs. en bildning av ett slag som inte står under JO:s tillsyn. Detta innebär att verksamheten i allmänhet numera inte kan utredas av JO, inte ens vad som ligger före överföringen. Med nedan angivet undantag prövar jag därför inte de förhållanden som avses med Er mot SJ riktade anmälan.

I 26 § första stycket och 27 § järnvägssäkerhetslagen (1990:1157) föreskrivs följande.

En befattningshavare i säkerhets- eller ordningstjänst vid järnväg får från järnvägens område och dess färdmedel avlägsna den som överträder förbudet i 25 § [mot tillträde till visst område], den som uppträder berusad eller stör ordningen och den som genom sitt uppträdande äventyrar säkerheten i järnvägsdriften. Om det är absolut nödvändigt, får han omhänderta en sådan person. Om så sker, skall polisen omedelbart underrättas. Den omhändertagne får hållas kvar till dess att han har överlämnats till en polisman eller det inte längre finns skäl till omhändertagande, dock längst sex timmar.

För att verkställa en sådan åtgärd får befattningshavaren inte använda strängare medel än förhållandena kräver. Han bör i första hand försöka tala personen till rätta genom upplysningar och anmaningar.

Våld får tillgripas endast när andra medel inte hjälper. Om våld tillgrips, skall den lindrigaste form användas som kan förväntas leda till det avsedda resultatet. Våld får inte brukas längre än som är absolut nödvändigt.

De sålunda angivna befogenheterna innebär myndighetsutövning (jfr prop. 1992/93:210, Ny ordningslag m.m., s. 213). Så måste anses vara fallet även med det förstadium som det kan ha varit fråga om när tågmästaren, enligt Er redogörelse, i ett av sina yttranden till Er synes ha anspelat på sin rättsliga möjlighet att avlägsna personer från tåget. Yttrandet kan inordnas under föreskriften om upplysningar m.m. som primär åtgärd inför ett avlägsnande.

Tågmästarens agerande – i fråga om innehållet i detta yttrande samt i övrigt, såsom ordvalet och uppträdandet över huvud taget vid tillfället – är emellertid att bedöma även med hänsyn till vissa andra regler om befattningshavares befogenheter i samband med trafik och resande. Dessa befogenheter kan likna den nyss berörda men innebär inte myndighetsutövning. Sålunda är den befogenhet för en tjänsteman som utför avgiftskontroll, att enligt 5 § lagen (1977:67) om tilläggsavgift i kollektiv persontrafik från färdmedlet avvisa resande som vägrar att lösa biljett eller erlægga tilläggsavgift, inte att anse som myndighetsutövning (jfr övervägandena i förarbetena till ordningslagen, 1993:1617, a. prop. s. 211). Uppenbarligen skötte tågmästaren i detta fall avgiftskontrollen också. Att en ”befattningshavare som handhar säkerhets- eller ordningstjänst” vid t.ex. en järnvägsanläggning inte i allo utövar myndighet framgår över huvud taget, motsatsvis, av första punkten lagen (1975:688) om skydd för viss tjänsteutövning jämförd med 17 kap. 1-2 och 4-5 §§ brottsbalken.

Mot den rättsliga bakgrund som sålunda föreligger finner jag i de uppgifter om omständigheterna som Ni lämnat inte tillräcklig anledning till en utredning genom JO:s försorg. Jag beaktar härvid att det inte föreligger någon redovisning av vad en granskning inom reseföretaget kunnat medföra.

De väktare som Ni hade att göra med vid tillfället utövade inte myndighet i den ovan berörda, för JO:s tillsyn avgörande meningen. I vad Er begäran om utredning avser dem, kan den alltså inte leda till prövning hos JO.

Vad Ni genom ett par frågor antyder om svårigheter att få tillgång till handlingar i saken ger inte tillräckligt underlag för en utredning – närmast huruvida de i 15 kap. 6 § sekretesslagen (1980:100) angivna skyldigheterna (för myndigheter eller andra som därvid skall jämföras) avseende prövning och överprövning i fråga om utlämnande av handlingar har åsidosatts.